

ZMĚNY V ZACHYCENÍ OPRAVNÝCH POLOŽEK BANK A MOŽNÉ SOUVISLOSTI SE ZISKOVOSTÍ A KAPITÁLOVÝMI POŽADAVKY

Jana Gläserová, Vlasta Kašparovská

Klíčová slova: účetnictví, očekávaná ztráta, bankovní regulace, opravné položky, hospodářský cyklus, specifické opravné položky, dynamické opravné položky, kapitálové požadavky

Key words: accounting, expected loss, banking regulation, provisioning, business cycle, specific provisioning, dynamic provisioning, capital requirements

Abstrakt

Příspěvek rozšiřuje diskusi k problematice opravných položek k úvěrovým pohledávkám bank. V posledních letech se diskuse orientuje na objektivitu účetního zachycení opravných položek a na negativní makroekonomické efekty současně používaného modelu.

Jedním z pracovních cílů Výboru pro mezinárodní účetní standardy (IASB) v roce 2012 je rozhodnout o modelu účetního zachycení opravných položek. Předmětem řešení jsou tři modely, které umožňují zachytit snížení hodnoty finančních nástrojů – model vzniklých ztrát, model očekávaných ztrát a model dynamických opravných položek.

Záměrem příspěvku je na základě popisu základních atributů modelu dynamických opravných položek rozebrat dopady případného zavedení dynamického modelu opravných položek na ziskovost bank a na požadovanou výši bankovního kapitálu.

Abstract

Article extends the discussion to the problem of adjustments to loan receivables of banks. In recent years the discussion focuses on the objectivity of the bookkeeping of there and on the negative macroeconomic effects of the currently used model.

One of the works objectives of the International Accounting Standards Board (IASB) in 2012 is to decide on the model of bookkeeping of adjustments. The subjects of the solution are three models, that allow to keep accounts of the reduce value of financial instruments – on incurred loss model, a model of expected losses and a model of dynamic provisioning. The aim of the paper is on the based of the description of the essential attributes of the model of dynamic provisioning analyzed impacts of the introducing of the model of dynamic provisioning on the profitability of banks and on the required amount of bank capital and recommend starting point for solving issues in the case of the introduction of this model.

Úvod

Tvorba a zachycení opravných položek v obchodních bankách je systémově upravena účetními předpisy.

Předmětem současné diskuse jsou tři modely zachycující znehodnocení úvěrových aktiv dle autorů JÍLEK a SVOBODOVÁ [4], obdobně dle ustanovení IFRS [9]. Prvním modelem je model vzniklých ztrát založený na předpokladu, že všechna finanční aktiva budou splacena do okamžiku, kdy jsou zjištěny důkazy o opaku. V tomto okamžiku se vytváří opravná položka jako vyjádření znehodnocení úvěrového aktiva. Druhým modelem je model očekávaných ztrát. Ustanovení IFRS ve zdroji [9] uvádí, že model očekávaných ztrát by mohl nahradit model vzniklých ztrát. Důvodem pro použití modelu očekávaných ztrát je skutečnost, že zachycuje snížení hodnoty finančního aktiva již v případě, že existuje objektivní důkaz o

možném znehodnocení tohoto aktiva. Třetím diskutovaným modelem je model dynamického oprávkování založený na tvorbě dynamických opravných položek s makroekonomickým proticyklickým efektem. Model uvádí SAURINA [8], FILLAT a GARRIGA [1] či FRAIT a KOMÁRKOVÁ [2].

Ve Španělské bankovní praxi byly dynamické opravné položky zavedeny v červenci 2001. Dynamické opravné položky v portfoliovém přístupu byly zavedeny za účelem vyrovnání volatility úvěrových ztrát v 90. letech. Východiskem pro zavedení modelu byla praktická zkušenost, že opravné položky vytvářené v období konjunktury byly nízké a nepokryly skutečné ztráty z úvěrového portfolia v období ekonomického poklesu.

Španělská praxe prokázala, že dynamické opravné položky mají proticyklický mechanismus, který přispívá k odolnosti celého bankovního sektoru. Makroekonomický dopad dynamických opravných položek je v tom, že přispívají ke snížení volatility úvěrového a hospodářského cyklu a tím dynamické opravné položky přispívají k ochranné funkci bankovního kapitálu před nepříznivými důsledky rizik.

Významnost sledovaného tématu zdůrazňují také Tiskové zprávy zasedání Rady EU [14]. Doporučují zavedení kapitálových rezerv nebo opravných položek k „vyhlazení hospodářského cyklu“. Přitom je nutné dbát na to, aby tvorba dynamických opravných položek byla vázána k očekávaným úvěrovým ztrátám a kapitálové rezervy ke krytí neočekávaných ztrát. V dokumentu Rady EU se kapitálové rezervy člení do dvou doplňujících se složek: první složka spočívá v pevně stanovené cílové rezervě, přesahující minimální regulační kapitálové požadavky (rezerva na zachování kapitálu). Druhá složka představuje proticyklickou kapitálovou rezervu. V dokumentu Rady EU se dále uvádí i omezení při řešení procyklicity úvěrů, které spočívá v tom, že úvěrový cyklus je zapříčiněn celou řadou faktorů, které jsou často vzájemně propojeny, proto je obtížné určit přesný dopad pouze opravných položek na úvěrový cyklus.

Záměrem příspěvku je formou komparativní studie rozebrat možné dopady zavedení dynamického modelu opravných položek do ziskovosti bank a dále rozebrat některé metodické souvislosti s kapitálovými požadavky bank, které budou předmětem nutných řešení v případě zavedení modelu dynamického oprávkování do bankovní praxe. Příspěvek v tomto smyslu navazuje na odborné příspěvky autorek [3] a [5] týkající se možnosti účetního zachycení dynamických opravných položek v současně platných účetních předpisech a rozšiřuje úhel jejich zkoumání.

1. Metody a materiál

Příspěvek je zpracován metodou analýzy sekundárních relevantních dat, v jejímž průběhu jsou získávány nové poznatky o řešené problematice. Základními zdroji sekundárních dat jsou odborné a vědecké články. Další skupinu použitých zdrojů představují legislativní normy - návrhy dokumentů Basilejského výboru bankovní supervize při Bance pro mezinárodní platby (BIS), dokumenty Rady EU a dokumenty Výboru pro mezinárodní účetní standardy (IASB). Kromě analýzy jsou v příspěvku využity metody založené na principech logického myšlení, které jsou párově provázány. Jde o metody indukce a dedukce, konkretizace a abstrakce pro formulování stanoviska autorů a výsledků jejich sekundárního výzkumu. Relevantně k použité analýze sekundárních dat je použita metoda syntézy v závěrečné části příspěvku.

IASB/FASB [11] zveřejnil plán svých pracovních cílů pro rok 2012. Výsadní postavení z hlediska obsahu řešených projektů mají projekty související s finanční krizí. V průběhu roku

2012 bude kladen důraz na vyřešení problému jak účetně zachytit znehodnocení finančních nástrojů, konkrétně pohledávek z poskytnutých úvěrů.

IASB/FASB [13] vydaly společný materiál, který obsahuje nutnost vypracovat návrh jednotného řešení zkoumané problematiky. Tento materiál vychází ze skutečnosti, že IFRS i GAAP v současné době vycházejí při účetním řešení úvěrových ztrát z modelu vzniklých ztrát, zatímco je do budoucího období nezbytné vycházet z modelu očekávaných ztrát a podchytit veškeré „spouštěcí události“, které vyvolají v důsledku ztrátu. Oba výbory se domnívají, že model očekávaných ztrát bude lépe odrážet rozhodování o úvěrech. V rámci diskuse jsou zejména očekávány reakce externích odborníků pro řízení rizik, kteří by zvážili důsledky modelu očekávané ztráty na kapitálovou vybavenost bank.

Problémem metodiky tvorby opravných položek a jejich dopadu na stabilitu finančních systémů se zabývají Basilejský výbor pro bankovní dohled (BSBC) při BIS a Evropská komise. BSBC pracuje na další verzi kapitálové přiměřenosti Basel III, v jejímž rámci jsou řešeny opravné položky k úvěrovým pohledávkám, Evropská komise zpracovala v tomto směru opatření Capital Requirements Directive IV, viz [10].

Problematicke opravných položek byla věnována pozornost již před finanční krizí. LORINC, J, RUŽIČKOVÁ, C. [6] zveřejňují závěry z diskusního fóra bankovních a účetních odborníků věnované tématu opravných položek a jejich zachycení podle IFRS a Basel II. Shodně poukazují zejména na rozdíly mezi mezinárodním účetním standardem IAS 39 a Basel II, přičemž základní rozdíl při tvorbě opravných položek spatřují v tom, že podle IAS 39 se uvažují vzniklé ztráty a v Basel II očekávané ztráty. Banky se v praxi snaží stanovit výši opravných položek podle pravidel Basel II, což může vést v praxi k problémům při ověření správnosti účetní závěrky auditorem, který kontroluje, zda je účetní závěrka banky ve shodě s mezinárodními účetními standardy. Tato skutečnost se jeví velmi problematickou, neboť mezi oběma uvedenými normami existuje několik rozdílů, z nichž uvádí jako podstatné:

- již samotný pojem vzniklé a očekávané ztráty,
- pro selhání je rozdílný časový horizont (12 měsíců dle Basel II, do konce životnosti pohledávky dle IAS /IFRS),
- Basel II na rozdíl od IAS/IFRS definuje selhání dlužníka,
- Basel II specifikuje minimální počet kategorií úvěrového rizika na regulační účely, IAS/IFRS nikoli.

Rozdíly vyplývají z odlišného účelu obou těchto norem, neboť Basel II je produktem regulátorů, jejich prvořadý úkol je chránit věřitele banky – proto akcent na model očekávaných ztrát. Cílem Basel II je zajistit, aby banka měla dostatečné opravné položky případně rezervy na pokrytí očekávaných ztrát v průběhu dalších 12 měsíců. Oproti tomu model založený na IFRS – jako model vzniklých ztrát má zajistit, aby účetní závěrka věrně zobrazila vzniklé ztráty za dané období.

V této souvislosti je třeba uvést, že v rámci IAS/IFRS nedošlo dosud k zavedení konceptu očekávané ztráty do účetních předpisů. Očekávanou ztrátu nedefinuje ani IAS 39 dosud platný a ani není explicitně vyjádřena v návrhu IFRS 9 [9].

Publikované příspěvky k tomuto tématu jsou koncipovány i v rovině ekonomické. Jedná se o publikace autorů SAURINA, J. [8], a FILLAT, J.L., GARRIGA, J.M. [1] aj., FRAIT, J., KOMÁRKOVÁ, Z. [2], dále JÍLEK J., SVOBODOVÁ J. [4] či NEIDERMAYER, L. A KOL [7].

Autor SAURINA, J. [8] uvádí, že existují dva přístupy k opravným položkám – přístup ekonomický a přístup účetní. Ekonomický přístup vztahuje k průběhu hospodářského cyklu. Uvádí, že v období konjunktury mají banky optimistická očekávání a proto snižují úvěrové požadavky, což má za následek úvěrovou expanzi. Opačný přístup se projevuje o období recese. Uvedené chování bank je posíleno expanzivní monetární politikou, kdy v důsledku nízkých úrokových sazeb se snižuje averze bank k úvěrovému riziku. Autor poukazuje na protichůdný vývoj hospodářského cyklu na jedné straně a problémových úvěrů a opravných položek k nim na straně druhé. Při hodnocení účetního rámce autor poukazuje na to, že účetní model pro zachycení opravných položek využívá historické údaje o ztrátách v jednotlivých homogenních skupinách úvěrů pro zjištění výše opravných položek.

Banco de España povoluje dva přístupy k tvorbě dynamických opravných položek. Za prvé, mohou banky uplatnit vlastní interní modely, přičemž však musí využívat historické zkušenosti se ztrátovou databází, která zachytí tvorbu opravných položek alespoň v průběhu celého jednoho ekonomického cyklu. Banco de España ověří tyto modely a povolí jejich užívání. Druhou možností je standardizovaný přístup stanovený přímo regulátorem.

Dynamické opravné položky jako nástroj ke snížení procyklicity jsou řešeny i autory FILLAT, J. L., GARRIGA, J. M. [1]. Autoři analyzují španělský model procyklicity jako možný metodický základ pro stanovení dynamických opravných položek. Hodnotí španělský model dynamických opravných položek a argumentují, že pokud by americké banky tvořily v pozitivních fázích ekonomického cyklu dynamické opravné položky, byly by schopné lépe absorbovat úvěrové ztráty v průběhu finanční krize.

Analogicky SAURINOVI [8] popisují model dynamických opravných položek. Uvádějí, že ve španělském systému dynamických opravných položek jsou obecné opravné položky stanoveny dle vztahu (3):

$$GP_t = \alpha \Delta C_t + \left(\beta - \frac{SP_t}{C_t} \right) C_t \quad (3)$$

kde:

GP_t jsou obecné opravné položky,

C_t je hodnota úvěrového portfolia (suma úvěrů v bilanci banky),

ΔC_t je změna hodnoty úvěrového portfolia během jednoho čtvrtletí,

SP_t jsou specifické opravné položky dané účetními pravidly,

α a β jsou parametry,

t je časová perioda.

Parametr α definují jako dlouhodobý průměr očekávaných úvěrových ztrát v úvěrovém portfoliu. Parametr β představuje historicky dlouhodobý průměr poměru $\frac{SP_t}{C_t}$. Parametry se rovnají historickým průměrům, které jsou stanoveny s využitím dat z nejméně jednoho úvěrového cyklu. Záměrem je odhadnout průměrnou dlouhodobou míru ztrát.

Vztah $\alpha \Delta C_t$ implikuje, že obecné opravné položky GP_t rostou tehdy, roste-li složka C_t , tedy jsou-li poskytovány úvěry. Druhá část rovnice (3) je tvořena vztahem $\left(\beta - \frac{SP_t}{C_t} \right) C_t$ a představuje dynamickou neboli proticyklickou část opravných položek. Vztah $\left(\beta - \frac{SP_t}{C_t} \right) C_t$

představuje odchylku mezi hodnotou opravných položek v dané fázi úvěrového cyklu od dlouhodobého průměru. V období hospodářského růstu, kdy banky vlivem příznivých ekonomických podmínek a optimistických očekávání mají méně rizikové portfolio je podíl specifických opravných položek menší než dlouhodobý průměr β a odchylka je kladná. V tomto období dynamická část působí na růst obecných opravných položek GP_t . V období hospodářského poklesu dochází k opačnému působení.

Východiskem jejich studie je komparace španělského a amerického bankovního sektoru z hlediska rozdílů v regulace finančních trhů a strategické orientace bank. Autoři uvádějí, že španělský bankovní systém je strategicky více orientován na retailovou klientelu, kdežto americké banky mají mnohem vyšší expozice ve strukturovaných produktech. Tento fakt považují za významný pro odolnost španělského bankovníctví vzhledem k finanční krizi.

Autoři hodnotí také faktory, které vyvolaly finanční krizi, konstatují, že faktory jsou v obou zkoumaných zemích analogické – úvěrový boom v letech 2002-2006, bubliny na trhu nemovitostí, úvěrová expanze a rostoucí zadluženost domácností.

Autoři provedli aplikaci španělského modelu dynamického oprávkování v podmínkách amerického bankovního sektoru v období 2000-2009. Uvedené období pokrývá dvě recese – v roce 2001 a v letech 2007-2009. Hypoteticky simulovali vývoj dynamických opravných položek. Nejvyšší úroveň dynamických opravných položek by bylo dosaženo počátkem roku 2007 a k jejich vyčerpání došlo v prvním čtvrtletí 2009. Po tomto období se situace vyvíjela podobně jako bez využití dynamického oprávkování, zásoba obecných opravných položek byla nulová. Z toho vyplývá, že polštář vytvořený v období hospodářského vzestupu by stačil pokrýt pouze takové ztráty, které nejsou nad průměrem historických ztrát. Autoři docházejí k závěru, že systém dynamického oprávkování není schopen pokrýt extrémní dlouhodobé ztráty, které se vymykají průměrným hodnotám hospodářského cyklu. V tomto smyslu má systém omezený efekt.

Problémem opravných položek a jejich dopadu na stabilitu finančních systémů se zabývají také Basilejský výbor bankovní supervize (BSBC) a Evropská komise. BSBC pracuje na další verzi kapitálové přiměřenosti viz Basel III [12]. Evropská komise zpracovala v tomto směru opatření Capital Requirements Directive IV viz CRD IV [10]. V zásadě dokumenty řeší posílení kapitálových požadavků a posílení likvidity bank se záměrem snížit systémové riziko. Jako jedno z opatření pro zvýšení stability bankovních systémů je v návrhových dokumentech Basel III a CRD IV doporučena tvorba opravných položek napříč hospodářským cyklem (dynamic provisioning). Dynamické oprávkování předpokládá tvořit vyšší opravné položky v období růstu, zatímco v období recese čerpat z nadlimitně vytvořených opravných položek.

V souvislosti s předpokládanou aplikací dynamických opravných položek je připravován účetními výbory IASB a FASB tříúrovňový model (Three-bucket approach) zachycení dynamických opravných položek [15]. Připravovaný návrh je účetními autoritami konzultován s BCBS při BIS s cílem vytvořit robustní účetní metodologii, která by umožňovala včasnou identifikaci a rozpoznání úvěrových ztrát při začlenění širší škály dostupných úvěrových informací, než jsou zahrnuty v současných účetních systémech.

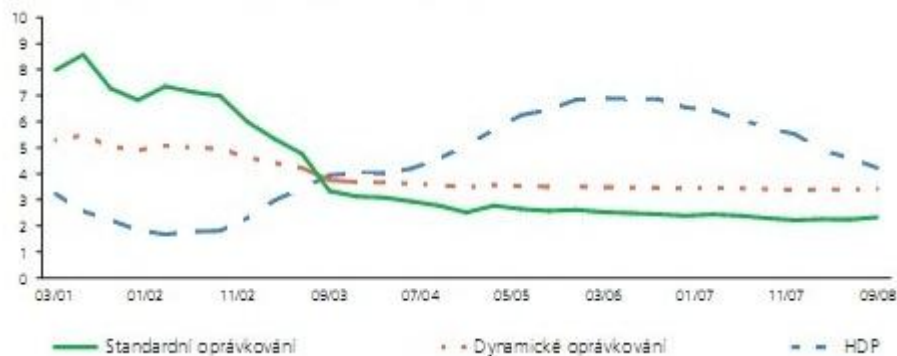
V české praxi není zatím modelu dynamických opravných položek věnována přílišná pozornost ani teoreticky ani prakticky. Okrajově se k tématu se vyjadřují JÍLEK, SVOBODOVÁ [4]. V konceptu dynamických opravných položek spatřují v praxi zásadní problém, který spočívá v tom, že banka si stanoví průměrnou tvorbu opravných položek přes

celý hospodářský cyklus na velice nízké úrovni. Znamená to, že i nadále by banky v dobrém období vykazovaly nadhodnocené zisky a ve špatném období nadhodnocené ztráty. Podle autorů neexistuje mechanismus, jak donutit banky, aby si samy stanovily vyšší průměrnou tvorbu opravných položek, neboť banky by potom vykazovaly horší hospodářské výsledky ve srovnání s jinými bankami. Proto vidí daný koncept pouze jako teoretickou úvahu.

FRAIT, KOMÁRKOVÁ [2] uvádějí, že ve světě existuje několik systémů tvorby oprávek. Autoři popisují specifické oprávky, které jsou tvořeny a zaneseny do účetnictví v době vzniku evidentní události svědčící o tom, že z úvěru vzniknou pravděpodobně ztráty. Specifické oprávky označují autoři jako zpětněhledící – zachycující riziko ex post – a jsou tvořeny k jednotlivým pohledávkám. Autoři tamtéž uvádí dynamické oprávky, jejichž tvorba je vpředhledící a jsou tvořeny ke ztrátám z portfolií úvěrů. Podle autorů umožňují současně platné předpisy IAS 39 zachycovat v účetnictví pouze zpětněhledící oprávky. V modelu dynamických opravných položek dochází k tomu, že v období hospodářského růstu jsou obvykle skutečné ztráty nižší než vytvořené opravné položky a vzniká tak „rezerva“ pro období recese. Autoři modelově testují, zda se české banky chovají při tvorbě opravných položek procyklicky. Ve studii zkoumají vztah vybraných faktorů tzv. reprezentantů vývoje hospodářského cyklu k ukazateli „opravné položky k úvěrům/celkové úvěry“. Za reprezentanty vývoje hospodářského cyklu zvolili – tempo růstu reálného HDP, mezeru v nezaměstnanosti, podíl opravných položek k úvěrům k hodnotě průměrných aktiv, meziroční růst úvěrů, podíl úvěrů k průměrným aktivům, bankovní zisk před zdaněním a konečně podíl vlastního kapitálu k celkovým průměrným aktivům bank – přičemž výběr identifikátorů zdůvodňují. S využitím panelové regrese dospěli k níže uvedeným výsledkům.

1. Téměř všechny proměnné měly statisticky významný vliv na velikost opravných položek k úvěrům, pouze růst úvěrů vyšel jako nevýznamný faktor.
2. Negativní korelace byly zjištěny u opravných položek ve vztahu k HDP a k mezeře nezaměstnanosti, což potvrzuje předpoklad o vývoji opravných položek ve vztahu k hospodářskému cyklu.
3. Relativně vysoká pozitivní korelace byla zjištěna mezi vývojem zisku před zdaněním a vývojem opravných položek, což autoři zdůvodňují snahou o daňovou optimalizaci v bankách.
4. Negativní korelace byla zjištěna mezi vývojem opravných položek a vývojem ukazatele vlastního kapitálu k aktivům, přičemž autoři tento vývoj zdůvodňují strategií bank založené na tom, že při vyšším kapitálovém polštáři banky tvoří nižší opravné položky a naopak.
5. Srovnáním průběhu dynamických opravných položek se současnými standardně tvořenými oprávkami v letech 1998-2008 autoři zjistili, že došlo ke snížení cyklické složky v systému dynamického oprávkování oproti současnému systému. To je patrné z grafu 1, kdy v období ekonomického poklesu v roce 2002 dynamické opravné položky dosahují nižších hodnot než skutečně vytvořené, zatímco v následném období růstu by vyšší dynamické než skutečně vytvořené opravné položky vytvářely rezervu pro období další ekonomické recese.

Graf 1: Oprávky k úvěrům/celkové úvěry a růst HDP (v ČR, 1998-2008)

Zdroj: Převzato FRAIT, J., KOMÁRKOVÁ, Z. [2]

2. Výsledky a diskuse

Popsané studie nabízí několik okruhů k diskusi. V první řadě jde o zjištění FRAITA a KOMÁRKOVÉ [2] o statistické nevýznamnosti růstu úvěrů ve vztahu ke sledovanému ukazateli opravných položek k úvěrům. Dle prokázané a dnes již obecně přijímané tezi o cyklickém vývoji úvěrových emisí, který je podporován vývojem opravných položek by se naopak dala předpokládat relativně silná negativní závislost mezi uvedenými proměnnými. Je tedy velmi pravděpodobné, že v českém bankovním systému převládaly významnější faktory pro tvorbu opravných položek než úroveň a vývoj úvěrových emisí. Pokud by autory zjištěná nevýznamnost tohoto faktoru přetrvávala v budoucím vývoji, je v českém bankovnínictví diskutabilní efekt dynamických opravných položek na omezení cykličnosti úvěrových emisí a potažmo i ovlivnění hospodářského cyklu. Lze se přiklonit k tvrzení autorů o vlivu daňové optimalizace na vývoj opravných položek. Současně je možné přijmout tvrzení, že banky po negativních zkušenostech z 90. let důrazněji než v jiných zemích dodržovaly v průběhu minulých let velmi striktně obezřetnostní pravidla a uplatňovaly konzervativní politiku ve vztahu k úvěrovému riziku. Uvedeným skutečností by odpovídala i relativně nevýrazná mezera mezi úrovní dynamických a skutečných opravných položek v období hospodářského růstu, která je patrná z grafu 1.

V souvislosti s proticyklickým charakterem opravných položek NEIDERMAYER, L. A KOL. [7] uvádějí, že dynamické oprávkování povede k dočasnému či trvalému snížení ziskovosti bank. S touto tezí je možné polemizovat, protože při posuzování vlivu opravných položek do zisku je třeba odlišit krátkodobé a dlouhodobé hledisko. V modelu dynamického zachycení opravných položek se dlouhodobě v průměru (resp. v průběhu celého hospodářského cyklu) nevytváří za ceteris paribus tlaky na zvýšení rizikových nákladů k úvěrovým pohledávkám. Důvodem je skutečnost, že vytvořené dynamické opravné položky zachycené do nákladů ve fázi růstu budou ve fázi recese použity a tak dojde k jejich zúčtování do výnosů. Samozřejmě, že tento efekt platí do doby, kdy vytvořené „zásoby“ opravných položek ve výši průměrné velikosti opravných položek za celý cyklus budou v pokračující recesi vyčerpány. I přes tento fakt lze dedukovat, že sledovat dopad dynamických opravných položek do nákladů v horizontu, který představuje pouze část hospodářského cyklu, není metodicky správné a vede ke zkreslení efektu do hospodářského výsledku banky v dlouhém období.

Tuto tezi potvrzuje i studie autorů FILLATA a GARRIGY [1]. Autoři porovnali vývojové trendy ROA v období 2003-2008 u španělských a amerických bank a zjistili, že dynamické opravné položky vyrovnávají dopad úvěrových ztrát na zisky v průběhu hospodářského cyklu. Zatímco ROA amerických bank na počátku krize výrazně klesala, rentabilita aktiv

španělských bank vykázala relativně nepatrný pokles, přesto, že v roce 2008 klasifikované úvěry u španělských bank vzrostly výrazněji, než u amerických bank. Autoři tento vývoj zčásti připisují důsledkům použití modelu dynamických opravných položek.

Srovnáme-li studii FILLATA a GARRIGY [1] se studií, kterou provedli FRAIT a KOMÁRKOVÁ [2] jsou výsledky vztahu mezi tvorbou skutečně vytvářených opravných položek a ziskem bank rozdílné. Zatímco FRAIT a KOMÁRKOVÁ uvádějí, že tvorba opravných položek a zisku vykazuje vysokou pozitivní korelaci, kterou autoři zdůvodňují daňovou optimalizací, pak ze studie FILLATA a GARRIGY nepřímo vyplývá, že tvorba skutečných (specifických) opravných položek a zisku je v negativním vztahu. Lze odvodit některé příčiny, které vedou k rozdílnému poznatku, a které mohou být předmětem dalších zkoumání.

1. Autoři použili rozdílné metody pro zjištění závislosti mezi sledovanými veličinami, zatímco FRAIT a KOMÁRKOVÁ [2] použili panelovou regresi, tak FILLAT a GARRIGA [1] odvodili závislost skutečných opravných položek nepřímo z průběhu dynamických opravných položek a zisku.
2. Modely sledovaly rozdílné skupiny bank z hlediska struktury jejich portfolia, přičemž americké banky jsou orientovány ve sledovaném období mnohem více na investiční bankovníctví, zatímco české banky mají vysoce zastoupeno úvěrové portfolio a retailovou klientelu, vliv může mít i samotná metodika tvorby opravných položek k úvěrům, která není v příspěvcích popsána.
3. Daňové předpisy, které umožňují v rozdílné míře a za rozdílných podmínek zohlednění opravných položek do výše zisku, a tím bankám více či méně umožňují daňovou optimalizaci s využitím daňově uznatelných opravných položek.

Provedená analýza shora uvedených studií dokládá, že nelze přeceňovat význam dynamických opravných položek ve vztahu k zisku, který je syntetickým ukazatelem a jeho vývoj je ovlivněn řadou faktorů, které v rozdílné intenzitě působí v průběhu celého hospodářského cyklu. Stejně tak nelze přeceňovat vliv dynamických opravných položek na vyhlazení úvěrového cyklu.

Problémem k řešení je vztah opravných položek v návaznosti na kapitálové požadavky a jejich vliv po případném zavedení dynamického modelu. Poznatkem k diskusi je zjištění FRAITA a KOMÁRKOVÉ [2], kteří docházejí k negativní korelaci mezi opravnými položkami a ukazatelem vlastní kapitál banky/aktiva. Vztah zdůvodňují strategií bank, kdy banky s vyšším kapitálovým polštářem snižují opravné položky, protože předpokládají vyšší kapitálové krytí rizik a naopak. Diskutabilní je, do jaké míry mají vůbec možnost banky v ČR tuto strategii uplatnit při poměrně striktních předpisech týkajících se jak tvorby opravných položek, tak tvorby dostatečné výše kapitálu. Pokud by teze autorů byla oprávněná, pak by v období růstu v letech 2003-2007 silné kapitálové vybavení českých bank vyvíjelo tlak na snižování skutečně vytvořených opravných položek a lze dedukovat, že mezera mezi skutečnými a dynamickými opravnými položkami by se zvyšovala. Spíše se nabízí úvaha, že vyšší tvorba opravných položek snižuje úroveň zisku a následně nižší úroveň zisku je bankami použita ke kapitálovému posílení, což se odrazí ve vývoji ukazatele vlastní kapitál banky/aktiva. Pokud by byla přijata tato teze, pak zavedení dynamických opravných položek by mohlo přispívat k nižší volatilitě zisku a přispívalo by v tomto smyslu (odhlédneme-li v tento moment od vlivu dividend na výši zisku do kapitálu) k nižší volatilitě ve vývoji kapitálu a omezilo by jeho procyklické chování.

Rozbor ukázal relativní složitost použití modelu dynamických opravných položek zejména v jeho nejednoznačných mikroekonomických dopadech. Lze proto doporučit obdobně jako v případě jiných plánovaných změn v rámci Basel III vymezení určitého přechodného období, v rámci kterého by proběhlo testování dopadů modelu dynamického oprávkování na ekonomiku bank, případně na úvěrové emise v jednotlivých fázích hospodářského cyklu.

Závěr

Příspěvek rozšiřuje diskusi o problematice opravných položek k úvěrovým pohledávkám bank, která se v posledních několika letech orientuje na posuzování objektivitu jejich účetního zachycení a na makroekonomické důsledky opravných položek k úvěrovým pohledávkám. Diskuse o negativním makroekonomickém efektu procyklicity opravných položek a možnostech jeho řešení zesílily v období finanční krize a jsou stále velmi aktuální mezi bankovními regulátory a představiteli mezinárodních účetních institucí.

Přestože model dynamických opravných položek je uváděn jako makroprudenční nástroj, příspěvek na analýze sekundárních zdrojů prokazuje, že bude mít výrazné dosud jednoznačně nezodpověditelné mikroekonomické dopady. Je předmětem diskusí a částečně i obav manažerů bank, že dynamické opravné položky sníží ziskovost bank. S uvedeným názorem je možné polemizovat, neboť v modelu dynamických opravných položek se dlouhodobě v průběhu celého hospodářského cyklu nevytváří za ceteris paribus tlaky na zvýšení rizikových nákladů k úvěrovým pohledávkám. Důvodem je skutečnost, že vytvořené dynamické opravné položky zachycené do nákladů ve fázi růstu jsou ve fázi recese použity a tak dojde k jejich zúčtování do výnosů. Takovýto vývoj platí s omezením. Platí do doby, kdy vytvořené „zásoby“ opravných položek ve výši průměrné velikosti opravných položek za celý cyklus budou v pokračující recesi vyčerpány. I uvedené studie naznačují, že dynamické opravné položky spíše než na snížení ziskovosti mohou působit na snížení její volatility.

Pokud by byla přijata výše zdůvodněná teze o možnosti vyrovnávání volatility kapitálu prostřednictvím snížení volatility zisku přiděleného do kapitálu, pak lze odvodit, že dynamické opravné položky budou mít obdobný efekt do bankovního kapitálu je jako je efekt vytvořeného proticyklického kapitálového polštáře – nárazníku proti ztrátám, který by byl využit v období recese (tzv. buffer v Basel III).

Závěrem je možno konstatovat z rozboru studií, že mikroekonomické dopady případného zavedení dynamického modelu opravných položek nejsou jednoznačné, i když lze očekávat trend k vyhlazování bankovních zisků. Dále při rozhodování o zavedení modelu je třeba vzít v potaz skutečnost, že se efekt dynamických opravných položek může překrývat s důsledky dalších kapitálových požadavků uplatňovaných v rámci Basel III. Banky se tak při zavedení obou nástrojů mohou stát reálně přeregulované, což v důsledku omezí jejich konkurenceschopnost na globalizovaném trhu.

Literatura:

- [1] FILLAT, J. L., GARRIGA, J. M. (2010): Addressing the pro-cyclicality of capital requirements with a dynamic loan loss provision system. Supervision, Regulation, and Credit. Federal Reserve Bank of Boston, September 15, 2010.
- [2] FRAIT, J., KOMÁRKOVÁ, Z. (2009): Nástroje na tlumení výkyvů v úvěrové dynamice v průběhu hospodářského cyklu. Zpráva o finanční stabilitě 2008/2009, ČNB, s. 72–81. Dostupné na: http://www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/vyzkum_fs/index.html [online 3. 3. 2011].
- [3] GLÁSEROVÁ J., KAŠPAROVSKÁ V. (2011): Opravné položky k finančním pohledávkám bank v kontextu současných změn na finančních trzích. In *Enterprise and Competitive Environment 2011*. 1. vyd. Bučovice: Martin Stříž Publishing, 2011, s. 217–233. ISBN 978-80-87106-40-2.
- [4] JÍLEK J., SVOBODOVÁ J. (2011): Účetnictví podle mezinárodních standardů účetního výkaznictví 2011. Grada, Praha 2011. 432 s. ISBN: 978-80-247-3427-9.
- [5] KAŠPAROVSKÁ V., GLÁSEROVÁ J. (2011): Methodological Aspects of Journaling a Dynamic Adjusting Entry Model. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 2011. sv. LIX, s. 187-194. ISSN 1211-8516.
- [6] LORINC, J., RUŽIČKOVÁ, C.: Opravné položky podľa IFRS a Bazileja II. Biatec, 12/2005. Národná banka Slovenska 2005. ISSN 1335-0900.
- [7] NEIDERMAYER, L. A KOL. (2010): Změny bankovní regulatoriky a dopad na banky působící v ČR. Česká bankovní asociace, červenec 2010. Dostupné na: http://www.czech-ba.cz/data/articles/down_15663.pdf [online 21. 3. 2011]
- [8] SAURINA, J. (2009): The issue of dynamic provisioning. A case study. In: Financial reporting in a Changing World. European Commission Conference. Brussels, May 7–8, 2009.
- [9] A guide through International Financial Reporting Standards (IFRSs) (2011): including the full text of the Standards and Interpretations and accompanying documents issued by the International Accounting Standards Board as at 1 July 2011: with extensive cross-references and other annotations. London: International Accounting Standards Committee Foundation. Part A: 1432 s. ISBN 978-1-907877-32-2. Part B: 2090 s. ISBN 978-1-907877-33-9.
- [10] CRD IV (Capital Requirements Directive IV). Public consultation on the Capital Requirements Directive. Dostupné na: <http://www.crd-iv.com/> [online 3. 4. 2011].
- [11] IASB/FASB: Information for observers. Spanish Provisions under IFRS (Agenda paper 7C). March 2009, London. Dostupné na: <http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/170A93CC-D8D0-4618-93D6-3F253BE238DC/0/Prov0903joint7Cobs.pdf> [online 5. 4. 2011].
- [12] Basel III: International regulatory framework for banks, dostupné na: <http://www.bis.org/bcbs/basel3.htm> [online 5. 3. 2011].
- [13] IASB/FASB :IASB and FASB propose common solution for impairment Accounting. Dostupné na: <http://www.ifrs.org/News/Press+Releases/Impairment+supplementary+document.htm> [online 14. 10. 2011].
- [14] Tisková zpráva Rady EU. Dostupné na: <http://www.consilium.europa.eu/Newsroom> [online 5. 4. 2011].
- [15] Impairment: Three-bucket Approach. Dostupné na: <http://www.ifrs.org/NR/rdonlyres/BC7193B8-5678-4AC390D4D9B3AE80F3B/0/FI0611b08slides.pdf> [online 19. 12. 2011].

JEL G 21, G 01, M 41

Ing. Jana Gláserová, Dr.

Odborná asistentka Ústav účetnictví a daní
Provozně-ekonomická fakulta
Mendelova univerzita v Brně
Zemědělská 1, 613 00 Brno
Tel.: 545 132 344
jana.glaserova@gmail.com

doc. Ing. Vlasta Kašparovská, Ph.D.

Docentka Ústav financí
Provozně-ekonomická fakulta
Mendelova univerzita v Brně
Zemědělská 1, 613 00 Brno
Tel.: 545 132 451
kasparov@mendelu.cz